

Legislatívna úprava ochrany starých krajových odrôd.

Právna úprava ochrany starých krajových odrôd v Slovenskej republike sa odvíja najmä od **medzinárodných dohovorov**, ktorými sa zmluvné štáty (vrátane Slovenskej republiky) zaviazali k zabezpečeniu ich ochrany. Jedná sa najmä o **dohovor o biologickej diverzite**, ktorého cieľom je ochrana biologickej diverzity a zabezpečenie jej využívania v takom rozsahu, ktorý nebude znamenať jej ochudobňovanie. Ochrana starých krajových odrôd je jedným z vyjadrení tohto cieľa, keďže práve (aj) rôznorodosť starých krajových odrôd je tým, čo sa pod pojmom biologická diverzita rozumie. Podobný cieľ je možné nájsť aj v ďalšom medzinárodnom dohovore, ktorý sa ochrane biologickej diverzity do istej miery venuje ktorým je **Rámcový dohovor o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát**. Tento dohovor obsahuje aj záväzok zmluvných strán uplatňovať stratégiu zameranú na ochranu, trvalo udržateľné využívanie a obnovu biologickej a krajínnej rozmanitosti v celom karpatskom regióne.

Predpisy Európskeho spoločenstva v tejto oblasti sú rovnako zdrojom právnej úpravy starých krajových odrôd (ako súčasti genetických zdrojov rastlín), vzhľadom k tomu, že Slovenská republika, ako členský štát Európskej únie, je povinná implementovať znenie príslušných smerníc a nariadení. Z tohto pohľadu sa medzi najvýznamnejšie predpisy ES radia

- Nariadenie Rady (ES) č. **870/2004**, ktorým sa zriaďuje program spoločenstva pre zachovanie, popis, zber a využitie genetických zdrojov v poľnohospodárstve a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1467/94.
- Smernica komisie **2008/68/ES**, ktorou sa stanovujú určité výnimky pre zápis poľnohospodárskych druhov a odrôd, ktoré sú prirodzene prispôbosené miestnym a regionálnym podmienkam a ktorým hrozí genetická erózia a pre uvedenie osiva a sadiva zemiakov týchto druhov na trh.
- Nariadenie Rady (ES) č. **2100/94** o právach spoločenstva k odrodám rastlín. Nariadenie stanovuje oprávnené subjekty na využívanie práv k odrodám rastlín.

Najdôležitejším predpisom v Slovenskej republike, ktorý upravuje ochranu starých krajových odrôd, je **zákon č. 215/2001 Z.z. o ochrane genetických zdrojov rastlín pre výživu a poľnohospodárstvo**. Tento zákon radí staré krajové odrody medzi tzv. genetické zdroje rastlín, ktorým poskytuje svoju ochranu viacerými právnymi nástrojmi a to najmä pre zabezpečenie účelu zákona. Tým je utvorenie podmienok na ochranu genetických zdrojov rastlín pre výživu a poľnohospodárstvo a ich trvalo udržateľné využívanie pre potreby výživy ľudí, zvierat a poľnohospodárstva a na zachovanie biologickej rôznorodosti rastlín.

Ochrana na miestach prirodzeného výskytu.

Keďže ochrana starých krajových odrôd má v praxi význam najmä tam, kde sa prirodzene vyskytujú, chráni zákon genetické zdroje rastlín najmä v týchto miestach. Zákon tak stanovuje všeobecné povinnosti vlastníkov a užívateľov pozemkov, na ktorých sa staré krajové odrody nachádzajú, aby nedochádzalo k ich poškodzovaniu. Ich využívanie je možné len takým spôsobom, ktoré nespôsobí ich poškodenie, či iné nepriaznivé vplyvy.

Na to, aby vlastníci a užívatelia starých krajových odrôd vedeli, že majú uvedené povinnosti, je veľmi dôležité aby boli oboznámení o existencii starých krajových odrôd na svojich pozemkoch. Zákon tak ustanovuje spôsob, ako dochádza k oboznamovaniu vlastníkov a užívateľov so skutočnosťou, že na ich pozemkoch sa nachádzajú staré krajové odrody rastlín - deje sa to prostredníctvom inštitútu tzv. chránených rastlín, ktoré vyhlasuje Ministerstvo pôdohospodárstva za výraznej súčinnosti s Výskumným ústavom rastlinnej výroby v Piešťanoch (o ktorom ešte bude reč nižšie).

Zákon stanovuje aj možnosť, akým spôsobom je možné legálne poškodiť, alebo zničiť genetický zdroj rastlín; môže sa tak stať len na základe rozhodnutia vydaného Ministerstvom pôdohospodárstva pri splnení stanovených podmienok.

Ochrana mimo miest prirodzeného výskytu

Zákon stanovuje aj spôsob ochrany genetických zdrojov rastlín mimo miest ich prirodzeného výskytu, najmä zachovávaním ich reprodukčného a iného genetického materiálu, ktorým je zabezpečené uchovanie genetického zdroja, čím je zachovaná možnosť jeho následného rozširovania.

Táto ochrana je uskutočňovaná prostredníctvom Génovej banky Slovenskej republiky, v ktorej sú uchovávané genetické zdroje rastlín pochádzajúce z územia Slovenskej republiky alebo nadobudnuté v zahraničí. Súčasťou génovej banky sú aj tzv. repozitória, čo sú poľné zložky génovej banky, v ktorých sa dlhodobo uchovávajú vegetatívne množené druhy rastlín v poľných kolekciami a to v živom stave podľa druhov, rodov a v prípade domestikovaných rastlín a pestovaných rastlín aj podľa odrôd.

Zákon stanovuje spôsob monitorovania, zberu, hodnotenia a identifikovania genetické zdrojov rastlín, ich spracovávanie a uchovávanie ich údajov, inventarizáciu a evidenciu.

Výskumný ústav rastlinnej výroby

Najdôležitejším subjektom, ktorý sa v zmysle zákona podieľa na ochrane genetických zdrojov rastlín je [Výskumný ústav rastlinnej výroby Piešťany](#). Výskumný ústav spolupôsobí v takmer každej oblasti ochrany genetických zdrojov rastlín - zabezpečuje chod Génovej banky, zriaďuje repozitória, spolupracuje s fyzickými osobami, právnickými osobami a obcami pri monitorovaní a zabezpečovaní ochrany genetických zdrojov rastlín, navrhuje opatrenia na zabezpečenie ochrany genetických zdrojov rastlín, označuje chránené rastliny, zhromažďuje, uchováva a spravuje genetické zdroje rastlín, atp. Z uvedeného je zrejmé, že na dobrom fungovaní výskumného ústavu závisí celé vykonávanie zákona a v prípade, ak nedôjde k jeho dostatočnému materiálnemu, finančnému, personálnemu a odbornému zabezpečeniu nie je možné dostatočne naplňať ciele zákona.

Sankcie

Za porušenie povinností stanovených zákonom je možné uloženie sankcie. Konanie o uložení sankcie vykonáva Ministerstvo pôdohospodárstva na návrh výskumného ústavu. Je možné postihnúť právnické i fyzické osoby, pričom výška sankcií sa pohybuje do 33 000 eur.

K zákonu bola vydaná aj **vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 283/2006 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane genetických zdrojov rastlín pre výživu a poľnohospodárstvo**, ktorá upravuje podrobnosti k niektorým ustanoveniam zákona o ochrane genetických zdrojov rastlín.

Významným právnym predpisom v súvislosti s ochranou genetických zdrojov rastlín a krajových odrôd ako takých je aj **Nariadenie vlády SR č. 50/2007 Z.z., o registrácii odrôd pestovaných rastlín**, ktoré upravuje aj registráciu krajových odrôd. Registrácia každej odrody je povinná a je jednou z podmienok jej uvedenia na trh a uplatňovania si nárokov, vyplývajúcich z vlastníctva odrody. Podmienky registrácie sú preto veľmi významné aj pre ochranu starých krajových odrôd. Pre registráciu starých krajových odrôd sa stanovuje nariadenie vlády špecifický spôsob ich registrácie. Registráciu vykonáva Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodárstva.

Pre potreby ochrany krajových odrôd, ktoré sú ohrozené, bolo prijaté **Nariadenie Vlády SR č. 215/2009 Z.z., ktorým sa ustanovujú výnimky na registráciu druhov a odrôd pestovaných rastlín, ktorým hrozí genetická erózia, a pre uvádzanie množiteľského materiálu týchto druhov a odrôd na trh**. Toto nariadenie vlády ustanovuje výnimky na registráciu druhov a odrôd pestovaných rastlín, ktoré sú prirodzene prispôsobené miestnym a regionálnym podmienkam a ktorým hrozí genetická erózia a požiadavky na uvádzanie ich osiva a sadiva na trh.

Vzhľadom k tomu, že registrácia odrody je podmienkou jej uvedenia na trh (a teda možnosti s ňou obchodovať) je toto nariadenie veľmi významné z hľadiska ekonomického stimulu pre udržiavateľov starých krajových odrôd, ktorí by podmienky bežnej registrácie nespĺňali a nemohli by s nimi obchodovať. Ich pestovanie by sa tým stalo ekonomicky nevýhodným a väčšina udržiavateľov starých krajových odrôd by nemala ekonomický dôvod podieľať sa na ich udržiavaní.

Ako ďalšie právne predpisy, ktoré sa ochrany genetických zdrojov rastlín aspoň čiastočne dotýkajú je potrebné ešte uviesť

- **Zákon č. 151/2002 Z.z. o používaní genetických technológií a geneticky modifikovaných organizmov a Zákon č. 184/2006 Z.z. o pestovaní geneticky modifikovaných rastlín v poľnohospodárskej výrobe**, ktoré upravujú podmienky, akým spôsobom sa majú geneticky modifikované organizmy a technológie používať, aby nedošlo k ohrozeniu biologickej rôznorodosti a nebola narušená prirodzená rovnováha biologického reťazca
- **Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny**, je možné využiť v prípade, ak sa jedná o starú krajoú odrodu, ktorá je zároveň drevinou rastúcou mimo lesa; v tom prípade sa na tieto krajoú odrody bude vzťahovať ochrana drvín, uplatňovaná podľa tohto zákona
- **Zákon č. 220/2004 Z.z., o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy** stanovuje ako základnú povinnosť vlastníka, či užívateľa poľnohospodárskej pôdy, aby zabezpečil využívanie „*poľnohospodárskej pôdy tak, aby nebola ohrozená ekologická stabilita územia a bola zachovaná funkčná spätosť prírodných procesov v krajoú prostredí*“.
Táto povinnosť sa môže vzťahovať aj na ochranu starých krajových odrôd rastlín, ktoré (vzhľadom k tomu, že na mieste svojho výskytu sú prirodzeným prírodným prvkom) predstavujú aj ekostabilizačný prvok v krajoú. Zákon o ochrane poľnohospodárskej pôdy chráni aj jednotlivé druhy poľnohospodárskych pozemkov pred ich neodôvodnenou zmenou na iný druh pozemku.
- **Zákon č. 202/2009 Z.z., o právnej ochrane odrôd rastlín** upravuje podmienky právnej ochrany odrôd rastlín, ktorá predstavuje istý druh

duševného vlastníctva (podobne ako napr. ochrana patentov) a stanovuje, ktoré osoby sú oprávnené si uplatňovať práva k odrodám rastlín a uplatňovať si ich právnu ochranu.

Na záver je ešte potrebné spomenúť dokumenty, ktoré nemajú charakter právneho predpisu, ale ich uplatňovaním dochádza k reálnemu uskutočňovaniu ochrany genetických zdrojov rastlín. Jedná sa o

- Národný program, ktorý obsahuje súhrn organizačných, právnych a ekonomických opatrení (napr. v zmysle ustanovenia § 22 stanovuje rozsah finančných opatrení na ochranu genetických zdrojov rastlín). Obstaráva ho Ministerstvo pôdohospodárstva a schvaľuje sa na obdobie 5 rokov. V súčasnosti skončil platnosť Národný program vypracovaný na roky 2005 až 2009, ktorý je zverejnený vo [Vestníku Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 8 z roku 2005](#)
- [Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku](#) (schválená Vládou SR uznesením č. 231 z 1. apríla 1997. Národná rada SR ju odsúhlasila 2. júna 1997 uznesením č. 676. Národná stratégia ochrany biodiverzity je koncepčným materiálom, ktorý upravuje základnú politiku štátu v oblasti ochrany biodiverzity, ku ktorej sa Slovenská republika ratifikáciou Dohovoru o biologickej biodiverzite prihlásila.
- Akčný plán pre implementáciu národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku schválený Uznesením vlády SR č. 515 z 4.8.1998 bol schválený Akčný plán pre implementáciu Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku pre obdobie rokov 1998 až 2010, ktorý bol v roku 2001 aktualizovaný. Akčný plán stanovuje konkrétne úlohy, zodpovedné subjekty atp. na jej vykonanie.